

**REKABET
SORUŐTURMALARINDA
YAPISAL KIRILMA ANALİZİ:
FAYDALI BİR KARTEL
TARAMA TEKNİĞİ**

Aralık 2021

**ECONOMIC
RESEARCH**

Giriş

Rekabet Kurumu'nun ("Kurum") şirketler arasındaki rekabete aykırı anlaşmalarda, özellikle de kartel anlaşmalarında elindeki iletişim delillerine ek olarak iktisadi analizleri de giderek artan bir şekilde kullanmaya başladığını daha önce [yazmıştık](#). Bir yandan Kanuna aykırı eylemleri ispat etmekte kullanılacak somut delillerin (*hard evidence*) elde edilmesinin zorlaşması, öte yandan veri işleme ve değerlendirme tekniklerinin gelişmesi ve bunu yapabilecek kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi, bu trendi destekliyor.

Dikkat çekmek istediğimiz ikinci trend ise varlığına tanık ve kanıt istemeyen enflasyonun, rekabet politikasına da etki etmesi. Tüketicilerin karşı karşıya oldukları fiyatlar yükseldikçe, Kurum bu artışların kartel benzeri davranışlardan kaynaklanıp kaynaklanmadığını ortaya çıkarmak için daha fazla inceleme başlatacaktır.¹

Bu iki trendin birleştiği noktada, kartel kurulup kurulmadığına ilişkin öngörülerde bulunabilmek için Kurum'un alet çantasında bulunan bir dizi istatistiksel veya ekonometrik analizin arasında yapısal kırılma testlerinin daha sık gündeme gelmesini bekliyoruz. Kurum, bu analizi bazı kararlarında zaten kullanmıştı. Örneğin, "Türkiye'de faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin Trafik Sigortası pazarında birlikte fiyat artışları yapmak suretiyle rekabeti bozucu, kısıtlayıcı anlaşma ve/veya uyumlu eylem içinde oldukları ve böylelikle fahiş fiyat uyguladıkları ve pazar paylaşımında buldukları" iddiasını incelerken yapısal kırılma testlerinden birisi olan CHOW testini kullanmıştı.² Benzer şekilde, gübre sektöründe faaliyet gösteren teşebbüslerin birlikte hareket ettiği iddiasıyla açılan bir soruşturmada da CUSUM ve CUSUM-OLS yapısal kırılma testlerini kullanmıştı.³

Yapısal kırılma testleri ne işe yarar?

Kurum'un kullandığı yapısal kırılma testlerinde, piyasadaki fiyat hareketlerinin, kartel şüphesi bulunan dönemdeki seyri ile rekabetçi olduğu kabul edilen dönemlerdeki seyri karşılaştırılır. Ancak, akademik bir çalışmaya atfen Kurul kararında da belirtildiği gibi, "...Bu testler her ne kadar [nihai delil niteliğinde olmasa da](#) hangi sektörlerde daha derinlemesine analiz yapılması gerektiğine ilişkin önemli sinyaller vermektedir."⁴

Yapısal kırılma testleri özünde, iki farklı dönemdeki veri üretme sürecini karşılaştırır. Bir zaman serisi veri setinin doğru bir şekilde analiz edilebilmesi için, bu serideki tüm verilerin üretilme sürecinin benzer olması gereklidir. Çünkü birçok zaman serisi modeli, incelenen dönemde ele alınan değişkenler arasındaki ilişkinin sabit olduğunu varsayar. İşte yapısal kırılma testleri bu noktada devreye girer. Bu testlerde, incelenen veri setinin ortalamasında, varyansında veya her ikisinde birlikte bir farklılık olup olmadığına bakılır. Yani, yukarıda bahsettiğimiz varsayımın geçerli olup olmadığı incelenir.

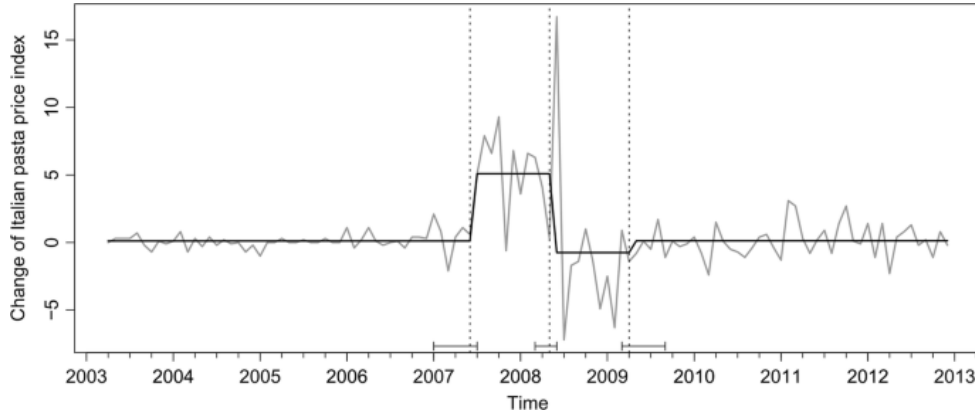
¹ Örnek olarak geçen aylarda sonuçlanan [Süpermarketler](#) soruşturmasına bakılabilir.

² 19.07.2017 tarihli ve 17-23/383-166 sayılı Rekabet Kurulu Kararı.

³ 26.11.2020 tarihli ve 20-51/718-317 sayılı Rekabet Kurulu Kararı.

⁴ 26.11.2020 tarihli ve 20-51/718-317 sayılı Rekabet Kurulu Kararı, Paragraf: 150, Sayfa: 34. Vurgu bize ait.

Örneğin, fiyatlara ilişkin zaman serisi verisinin iki farklı alt döneminde, bu dönemlerin ortalamalarında veya varyanslarında bir farklılık var ise, bu iki alt dönemin bir yapısal kırılma ile birbirinden ayrı bir şekilde değerlendirilebileceğini bize söyler.

Grafik 1: İtalyan makarna piyasasından bir örnek. Dikey çizgiler, olası kartel ve sonrasında gelen kartelin bozulması dönemlerini işaretliyor.⁵

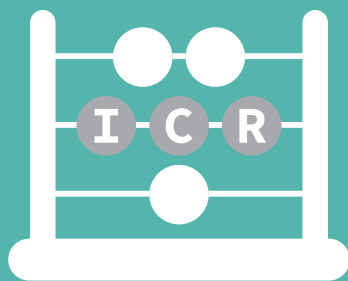
Ancak yapısal kırılma testlerinde, incelenen olguya uygun değişkenlerin seçilmesi, değişkenlerin incelenen dönemdeki durumunun zaman serisi analizi yapmak için uygun olup olmadığının test edilmesi (durağanlık analizleri vb.) ve değişkenler arasındaki ilişkinin tahmin edilmesi için en uygun ve doğru zaman serisi modelinin seçilmesi gibi gerekli öncül çalışmaları dikkatli bir şekilde yapmak gereklidir. Yapılan analizlerin, istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar vermesi, tutarlı ve doğru olması ve böylece üçüncü tarafların belirtilen hususların eksikliğine dayanarak karşı argümanlarda bulunmasını minimum düzeye indirmesi gereklidir.

Bu karşılaştırma sonucunda, fiyat hareketlerinde rekabetçi döneme göre bir farklılık ortaya çıktığı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ortaya konulabilirse Kurum bu piyasa hakkında, elinde başkaca bir delil olmasa da artık şüphe duymaya başlayacak demektir. Tabii ki bu kırılmanın altında yatan makul nedenler de olabilir: Maliyetlerdeki ani değişimler, COVID-19 salgını gibi ekonomileri ciddi ve yapısal anlamda etkileyen faktörlerin katkıları gibi. O halde önemli olan, sadece bir yapısal kırılmanın varlığı değil, aynı zamanda bu kırılmanın başkaca makul bir açıklamasının olup olmamasıdır. Çünkü belirtilen testler bir yapısal kırılmanın varlığını ortaya koyar ancak yapısal kırılmanın nedeninin ne olduğunu ilk etapta söyleyemez.

Son söz

Rekabet iktisatçıları, Kurum'un başlatacağı bir incelemeyi beklemeksizin, uygulanabilecek farklı yapısal kırılma testlerini, ilgili pazarın özelliklerini, teşebbüsün durumunu ve ürünün niteliğini dikkate alarak, indirgenmiş formda bir fiyat regresyonu kurup, fiyat hareketlerinde bir yapısal kırılma olup olmadığını, varsa bunun rekabet hukuku açısından makul bir iktisadi açıklamasının olup olmadığını rahatlıkla değerlendirebilir. Bu çerçevede rekabet iktisatçılarının bakış açısı ve değerlendirmeleri, teşebbüsler ve onların rekabet hukukçuları için yol gösterici olacaktır.

⁵ Crede, C.J. A Structural Break Cartel Screen for Dating and Detecting Collusion. *Rev Ind Organ* **54**, 543–574 (2019). <https://doi.org/10.1007/s11151-018-9649-5>

ECONOMIC
RESEARCH

www.icreconomics.com